

Віктор САВЕНКО

*Доктор юридичних наук, професор, професор кафедри теорії та історії держави і права Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова
Тернопіль, Україна
moosson@ukr.net*

Наталія ІГНАТЕНКО

*Кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії тарелігієзнавства Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
ignatenko1707@ukr.net*

СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК ЦІННІСНА СКЛАДОВА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Громадянське суспільство, як аналітична категорія, що характеризує суспільні відносини поза сферою державного врегулювання, інституалізується як стійка модель поведінки людей, що історично склалася у певній сфері життєдіяльності соціуму [2]. Характер цієї поведінки залежить від усвідомлення членами конкретної спільноти комплексу формальних і неформальних правил її буття, сприйняття/не сприйняття яких впливає на розподіл доступних для них соціальних ресурсів. Іншими словами, той, хто займає стратегічну позицію в соціальній мережі, має більше соціального капіталу, ніж інші [4, с. 82]. У цьому сенсі соціальний капітал є своєрідним ресурсом, який дозволяє людині одержувати переваги та можливості для реалізації своїх шансів у соціумі: його можна обміняти на інші ресурси (владу, престиж, фінанси), або з вигодою примножити.

Формування соціального капіталу громадянського суспільства ґрунтується на феномені концепту довіри, який легітимізує характер суспільних відносин через призму визнаних певною групою людей соціальних норм і життєвих цінностей, що відкривають їм можливості до співробітництва. У цьому сенсі соціальний капітал стає в один ряд з інтелектуальним, економічним та фізичним, утворюючи, за висловленням Ф. Фокуями, ціннісний потенціал суспільства, необхідну передумову для ефективного функціонування усіх його формацій [5, с. 21-22].

Первинне формування соціального капіталу відбувається в межах малих соціальних груп, кожна з яких здійснює відбір і утвердження властивих їй ціннісних характеристик на рівні індивіда. У такій

конфігурації соціальний капітал перетворюється на розгалужену мережу горизонтальних та вертикальних зв'язків, яка в умовах соціальної конкуренції забезпечує досягнення групової солідарності й отримання певної вигоди на рівні «я тобі - ти мені».

Соціальний капітал завжди продуктивний адже сприяє досягненню певних цілей, та формуванню певних цінностей. Однак не всі з цих цінностей витримають перевірку часом. Природа соціального капіталу припускає трансформації. Еволюціонуючи, суспільство відшаровує деструктивні для нього елементи, оновлює мережі соціальних зв'язків, формує нові ціннісні архетипи. Тож ціннісні стереотипи однієї формації не завжди запозичуються іншою. До прикладу, цінності кримінального світу актуальні головним чином в середовищі його представників. В умовах розвиненого громадянського суспільства зв'язок між злочинністю та соціальним капіталом визначається логікою обернено-пропорційних зв'язків: чим більшим є об'єднуючий та сполучний соціальний капітал громадянського суспільства, тим менш розвинутою у його середовищі є злочинність. Ф. Фукуяма, зазначає з цього приводу наступне: «суспільство, яке соціалізує своїх молодих громадян... скеровує порушників назад у головне суспільне русло за допомогою неформальних громадських засобів впливу, зокрема – навчанню» [6, с. 36].

Роль навчання і прикладу старших у такій ситуації надзвичайно важливі, їх вплив на формування соціального капіталу пролонгований, а тому, не завжди прогнозований. Так, навчання, окрім позитивного впливу, коли воно направлене на здійснення конструктивних змін, може чинити і негативний. Останнє може мати завуальовану форму. У цьому контексті цікавою є думка К. Бартола про те, що «кримінальна поведінка формується не обов'язково в результаті участі у злочині або контактів з «поганими компаніями» чи кримінальними елементами... Кримінальна поведінка може сформуватись, навіть якщо взаємодія з кримінальними групами буде мінімальною. Наприклад, члени законослухняної групи – припустімо, батьки – можуть висловлювати, завуальовано або відкрито і прямо, судження про те, що обманувати – це нормально або те, що в цілому, чесних людей не буває» [1, с. 112].

Соціальний капітал відіграє провідну роль в існуванні демократичного суспільства. Це зумовлено онтологічною близькістю їх ціннісних характеристик. Так, громадянське суспільство завжди асоціюється з моральними зобов'язаннями, громадянською добропорядністю та довірою. Крізь призму цих категорій формуються зв'язки людей з різними соціальними статусами.

На таких же ціннісних орієнтирах будуються і горизонтальні зв'язки відносно замкнутих малих соціальних груп. Розвиваючись, вони поступово «відшліфовують» цінності своєї організаційної культури, формуючи у такий спосіб підґрунтя для накопичення соціального капіталу вертикальної структури громадянського суспільств. Виходячи із цього соціальний капітал можна розглядати як ознаку зрілості громадянського суспільства, надбання спільноти, яке використовується цією спільнотою і одночасно приносить їй прибутки (Дж. Коулман, р. Патнем та ін.).

Соціальний капітал ґрунтується на активних взаємозв'язках між людьми в межах конкретної соціальної групи. На практиці цей факт часто призводить до несприйняття/знецінення тих хто перебуває за межами її інтересів. Як наслідок, виникає ситуація, коли відокремлені одні від одних громадяни/малі соціальні групи живуть у суспільстві відчужено, не переймаючись долею одне одного та не бажаючи особисто долучатися до захисту своїх інтересів. Причиною такої ситуації є дисбаланс між «зв'язуючим» (виникає шляхом налагодження неформальних відносин між членами конкретної соціальної групи) та «об'єднуючим» (виникає шляхом налагодження зв'язків між різними соціальними групами) складовими соціального капіталу [4, с. 82]. Його усунення, на думку П. Мананабоже можливе в один із двох способів: делегування функції керування суспільними інтересами державі (в такому випадку громадяни погоджуються терпіти її «важку руку»); посилення ролі самоврядування (коли рівні між собою індивіди, опинившись у ситуації небезпеки, самотужки вирішують спільні проблеми) [3, с. 193]. Прикладом останнього є США, у яких самоврядування виконало роль консолідуючого фактору невеликих громад емігрантів.

Отже, проведений нами аналіз дозволяє розглядати соціальний капітал, як ключовий елемент громадянського суспільства що оптимізує формування та існування правової держави.

Як елемент цілісної соціальної системи соціальний капітал є суспільним надбанням, що належить усім верствам громадянського суспільства.

Аналіз кореляційних зв'язків між окремими компонентами соціального капіталу свідчить, що соціальний капітал може здійснювати як позитивний так і негативний вплив на буття громадянського суспільства. Проявом його соціальної дисфункції є поширення в суспільстві деструктивних соціальних проявів та цінностей, корупція, відторгнення суспільством вразливих верств населення, криміналізація влади тощо. Уникнення подібних станів вимагає пошуку нових підходів до

налагодження позитивної взаємозалежності соціального капіталу та правового закону в парадигмальному розвитку громадянського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бартол К. Психологія кримінального поведіння. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=01AFwAgNdxMC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false>
2. Інституціалізація як соціальний феномен. URL: <https://studies.in.ua/lekciisociologija/4464-nstitucalzasya-yak-socalniy-fenomen.html>
3. Манан П. Інтелектуальна історія лібералізму. Київ: Дух і літера, 2005. 216 с.
4. Серєда Ю.В. Соціальний капітал в Україні та інших країнах Європи: легітимність агрегованого конструкту. Український соціум. 2013. № 4(47). С. 81-97.
5. Фукуяма Ф. Доверие. Социальные добродетели и путь к просвещению. Москва: «Издательство АСТ»: ЗАО НПП «Ермак», 2004. 730 с.
6. Фукуяма Ф. Великий крах. Людська природа і відновлення соціального порядку. Львів: Кальварія, 2005. 380 с.

Олександр МАРТИНЕНКО

*Кандидат філософських наук, докторант
кафедри філософії і культурології*

*Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича,
Чернівці, Україна
dr.martynenko@gmail.com*

ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ АКСІОЛОГІЧНИХ ПІДВАЛИН ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Як відомо, теоретична галузь «публічне управління» з'явилася завдяки Д. Кілінгу. Англійський державний службовець у 1972 році так бачив її призначення: «Публічне управління – це пошук ефективного використання ресурсів задля досягнення пріоритетних цілей державної політики» [5 с. 15]. Є також думка, що «публічне управління» було актуалізоване в науці американцем П. Еплбі у 1947 році [2]. При цьому, згідно Дж. Кэрроллу та А. Цуку, стаття Вудро Вільсона «Досліджуємо управління» 1887 року – є дійсним початком виникнення цієї науки [4]. Поважаючи зазначені думки, зауважимо, що передісторія розвитку теорії і практики публічного управління сягає Античності. Саме тоді зародилися підвалини того, що нині складає кістяк цієї молоді науки – концепція публічних цінностей.

«Πολιτεία» – один з найбільш відомих діалогів Платона. Український читач, зазвичай, знає його під назвою «Держава». На Заході цей твір більш